וּמַה יּוֹם טּוֹב הקל שֶׁנִּדְחָה מִפְּנֵי קְרָבַּן יָחִיד, שהרי מקריבים בו נדרים ונדבות שהם קרבנות יחיד ועושים בכך כמה מלאכות, מכל מקום אֵין רְצִיחָה [־מיתת בית דין] דּוֹחָה אוֹתוֹ – את יום טוב, קָרְבַּן יָחִיד החמור שֶׁהוּא דּוֹחֶה אֶת יוֹם טּוֹב, אֵינוֹ דִּין – כל שכן שֶׁלֹּא תִּדְחֶה רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתוֹ. ונמצא שאם אכן כדברי אביי שלמדים מקל וחומר שמיתת בית דין אינה דוחה עבודה, לא ידחה לא קרבן ציבור ולא קרבן יחיד, וכיצד יתקיים הפסוק 'מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת' (שמות כא יד). ואמנם הֲנִיחָא – דברי אביי מתיישבים לְמַאן דְּאָמַר במסכת ביצה (יט.) שֵׁאין נְדָרִים וּנְדָבוֹת של יחיד קְרֵיבִין בְּיוֹם טּוֹב, שלשיטתו אין את הקל וחומר על קרבן יחיד האמור לעיל, ושייך לומר שאכן קרבנות ציבור ידחו מיתת בית דין ומהפסוק 'מֵעִם מִזְבְּחִי' למדים שמיתת בית דין דוחה קרבן יחיד. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שְׁנָדָרִים וּנְדָבוֹת קְרֵיבִין בְּיוֹם טּוֹב, ולשיטתו יש ללמוד מקל וחומר שקרבן יחיד דוחה מיתת בית דין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – כיצד אפשר ליישב את הפסוק 'מֵעִם מִזְבְּחִי' שמשמעותו שמיתת בית דין דוחה עבודה.

רבא מוסיף ודוחה לגמרי את הקל וחומר שדרש אביי: אֶלָּא אָמַר רָבָא, בהכרח ש'מֵעִם מִזְבְּחִי' מלמדנו שאין לדרוש מקל וחומר שמיתת בית דין אינה דוחה עבודה כפי שסבר אביי, שהרי לָא מְיַיתְּרָא [־אין צריך לומר] דִּלְמַאן דְּאָמַר נְדָרִים וּנְדָבוֹת קְרֵיבִין בְּיוֹם טּוֹב אין לדרוש קל וחומר זה וכפי שהתבאר, דְּהָא אם נלמד כן מקל וחומר, יש לנו להוסיף ולדרוש קל וחומר מיום טוב שאף קרבן יחיד דוחה מיתת בית דין, ואם כן לֹא מְתַקְּיֵים הפסוק 'מֵעִם מִזְבְּחִי' כְּלָל, שהרי כל הקרבנות דוחים מיתת בית דין. אֶלָּא אַפִּילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שְׁנָדָרִים וּנְדָבוֹת אֵין קְרֵיבִין בְּיוֹם טּוֹב, שלשיטתו היה מקום לומר כאביי שלמדים מקל וחומר שמיתת בית דין אינה דוחה קרבן ציבור, והפסוק 'מעם מזבחי' מלמד שמיתת בית דין דוחה קרבן יחיד, מכל מקום אי אפשר לפרש כן, שהרי הָכְתִיב 'מֵעִם מִזְבְּחִי' ולא 'מעם המזבח' והלשון 'מִזְּבְּחִי' משמע 'הַמְיוּחָד לִי' דהיינו לה', וּמַאי נִיהוּ – מהו הקרבן המיוחד לה', זהו קרבן תָּמִיד שהוא קרבן ציבור, וְעל כָּרְחָךְ אָמַר רַחֲמָנָא 'מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת'. ומוכח אם כן מלשון הפסוק שמיתת בית דין דוחה אפילו קרבן ציבור, ולא כדברי אביי שהפסוק מדבר רק על קרבן יחיד. ומעתה חוזרים ומתקיימים דברי רבי יוחנן שהשיב לשאלת ריש לקיש (לעיל לה.) שמת מצוה ידחה שבת מקל וחומר, שמיתת בית דין תוכיח שדוחה עבודה ואינה דוחה שבת.

שנינו במשנה: כשבית דין דנים בדיני מָמוֹנוֹת וכן בדיני הַטְּמָאוֹת וְהַטָּהֳרוֹת כו', שואלים תחילה את הגדול שבדיינים מה דעתו, ולאחר מכן שואלים את השאר. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אָמַר רַב, אֲנָא חֲוֵאי בְּמַנְיָנָא דְּבֵי רַבִּי – אני הייתי בין הדיינים המנויים בבית דינו של רבי, וּכשבאו למנות את הדיינים כדי להכריע לפי דעת הרוב, מַינַאי דִּידֵי הֲווֹ מַתְחֲלֵי בְּרֵישָׁא – אותי שאלו ראשון לדעתי. שואלת הגמרא: וְהָא אֲנַן מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל תָּנַן – הרי אנו שנינו במשנה שמתחילים מן הגדול שבדיינים ואם כן מדוע לא התחילו מרבי. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה בְּרֵיהּ דְּרַבָּא, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שרַבִּי הִלֵּל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹלִם אמר, שָׁאנֵי מַנְיָנָא דְּבֵי רַבִּי דְּכוּלְּהוּ מְנָיְינֵיהוּ מִן הַצַּד הֲווֹ מַתְחֲלֵי – שונה בית דינו של רבי שמשום ענוותנותו קבע שיהיו מתחילים תמיד למנות מן הקטנים.

אגב כך מביאה הגמרא עוד מאמר מאמוראים אלו על רבי: וְאָמַר רַבָּה בְּרֵיהּ דְּרַבָּא, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שרַבִּי הִלֵּל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹלִם אמר, מִימוֹת מֹשֶׁה רבינו וְעַד ימות רַבִּי לֹא מָצִינוּ שתהא תּוֹרָה וּגְדוּלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד – באדם אחד. כלומר, רק משה ורבי היו גם בתורתם וגם בגדולתם יותר מכל ישראל, שלא היה עוד אחד כמותן.

שואלת הגמרא: וְכִי לֹא היה עוד שהיה בו תורה וגדולה יותר מכל ישראל, וְהָא חֲוֹנָה שאחר מות משה הנהיג את ישראל וגם היה גדול הדור בתורה, ואם כן לא היה כמותו בתורה ובגדולה. משיבה הגמרא: חֲוֹנָה אֶלְעָזָר – היה בזמנו את אלעזר בן אהרן שהיה חבירו של יהושע בתורה, ואם כן אף שבגדולה לא היה כמותו, בתורה הרי אלעזר היה כמותו. שואלת הגמרא: וְהָא חֲוֹנָה פִּנְחָס אחר שמתו יהושע ואלעזר, שהיתה בו תורה וגדולה יותר מכל ישראל. משיבה הגמרא: חֲווּ זְקֵנִים שהיו שוים לו בגדלותם בתורה, ואם כן לא היה אחד שהיה יותר מכל ישראל בתורה. שואלת הגמרא: וְהָא חֲוָה שְׁמוּאֵל, שהיה גם מלך וגם גדול בתורה. משיבה הגמרא: בימיו חֲוָה גם שְׁמוּאֵל הנביא שהיה גדול בתורה יותר משאול. מוסיפה הגמרא לשאול: וְהָא נָח נַפְשֵׁיהּ – הרי שמואל נפטר בחיי שאול ואם כן לאחר ששמואל נפטר היה שאול לבדו שהיה בו תורה וגדולה יותר מכל ישראל. מיישבת הגמרא: כּוּלְּהוּ שְׁנֵיהּ קָאָמְרִינַן – שכשאמרו שלא היה עוד מי שהיה בו תורה וגדולה במקום אחד, הכוונה שבכל שנותיו, מתחילת גדולתו ועד פטירתו, היה גדול מכל ישראל בתורה ובגדולה, שכך היה במשה וברבי, ואילו שאול אף שאחר מות שמואל לא היה כמותו, אך בתחילת גדלותו היה שמואל קיים שהיה גדול ממנו בתורה. שואלת הגמרא: וְהָא חֲוָה דָּוִד שהיה בו תורה וגדולה במקום אחד. משיבה הגמרא: חֲוָה בדורו גם את עִירָא הַיָּאִירִי שהיה גדול מדוד בתורה. שואלת הגמרא: וְהָא נָח נַפְשֵׁיהּ – הרי עירא היאירי נפטר בימי דוד, ואם כן אחר מותו לא היה כדוד. משיבה הגמרא: כּוּלְּהוּ שְׁנֵיהּ קָאָמְרִינַן – כוונת המאמר כמבואר לעיל שלא היו אחרים שבכל שנות גדלותם לא היה כמותם. שואלת הגמרא: וְהָא חֲוָה שְׁלֹמֹה המלך. משיבה הגמרא: חֲוָה בזמנו גם את שִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא שהיה גדול בתורה יותר משלמה. שואלת הגמרא: וְהָא קַטְלֵיהּ – הרי שלמה הרגו ואם כן לאחר מותו לא היה כשלמה. משיבה הגמרא: כּוּלְּהוּ שְׁנֵיהּ קָאָמְרִינַן – כבר אמרנו שהכוונה שלא מצינו מי שבכל שנות גדלותו לא היה כמותו. שואלת הגמרא: הָא הָוָה חִזְקִיָּה שהיה מלך וגם לימד את כל ישראל תורה. משיבה הגמרא: הָווּ שֶׁבְנָא שהיה גדול מחזקיה. שואלת הגמרא: וְהָא אִיקְּטִיל – הרי שבנא נהרג בחיי חזקיה, ואם כן אחר מותו לא היה כחזקיה בתורה ובגדולה. משיבה הגמרא: כּוּלְּהוּ שְׁנֵיהּ קָאָמְרִינַן – כבר אמרנו שהכוונה שלא מצינו מי שבכל שנות גדלותו לא היה כמותו. שואלת הגמרא: וְהָא הָוָה עֻזְּרָא. משיבה הגמרא: הָווּ נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה שהיה יותר מעזרא בגדולה.

אחר שהתבאר שאכן ממשה עד רבי לא היה כמותן, הגמרא מביאה מאמר נוסף כהמשך לזה: אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה, אַף אֲנִי מוסיף וְאוֹמֵר, מִימוֹת רַבִּי עַד ימות רַב אַשִׁי לֹא מָצִינוּ שתהא תּוֹרָה וּגְדוּלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד. שואלת הגמרא: וְכִי לֹא היה בדורו של רב אשי גדול כמותו, וְהָא הָוָה חוּנָא בַּר נָתָן שהיה שוה בתורתו ובגדולתו לרב אשי, ונמצא שרב אשי לא היה לבדו יותר מכל הדור בתורה ובגדולה. משיבה הגמרא: חוּנָא בַּר נָתָן מֵיכָּף הָוָה לֵיהּ לְרַב אַשִׁי – היה כפוף להנהגתו של רב אשי, ואם כן רב אשי בדורו היה לבדו יותר מכל ישראל הן בתורה והן בגדולה.

שנינו במשנה: כשבית דין דנים דִּינֵי נְפָשׁוֹת ובאים להכריע על פי דעת הרוב מַתְחִילִין מִן הַצַּד – שואלים תחילה את הדיינים היושבים בצד שהם הקטנים ורק בסוף שואלים את הגדול. מבררת הגמרא: מָנָא הָנֵי מִילֵּי – מנין אלו הדברים שבדיני נפשות שואלים תחילה את הקטנים שבדיינים. מביאה הגמרא מקור לכך: אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא, אָמַר קְרָא (שמות כג ב) לגבי דיני דיינים 'לֹא תַעֲנֶה עַל רִיב', וכיון שתיבת 'ריב' כתובה בפסוק בלא האות יו"ד, הפסוק נדרש 'לֹא תַעֲנֶה עַל רַב', כלומר, לא לחלוק על דעת הגדול שבדיינים. וכיון שכן אם הגדול יחייב בתחילה שוב לא ימצא מי שיזכה, שהרי אף אם יש דיינים שסברו לומר זכות לא יאמרו את דעתם כדי לא לחלוק על הגדול, ולכך מתחילים בקטנים ואין שואלים את הגדול אלא לבסוף. מביאה הגמרא מקור אחר לכך: רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, מֲהָכָא – מפסוק זה למדים שבדיני נפשות מתחילים מן הצד, שנאמר (שמואל א' כה יג) 'וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַנְשָׁיו חִגְרוּ אִישׁ [אֶת] חַרְבּוֹ וַיַּחְגְּרוּ אִישׁ [אֶת] חַרְבּוֹ וַיַּחְגֹּר גַּם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ' כלומר כשדוד דן בבית דינו את נבל הכרמלי להריגה מורד במלכות, ביקש תחילה משאר הדיינים לומר את דעתם כדין

המשך בעמוד פ

ורק לאחר מכן אמר הוא את דעתו והצטרף למנין המחייבים,
ומכאן יש ללמוד שבדיני נפשות הגדול אומר את דעתו אחרון.
הגמרא מלמדת דין נוסף בדיני נפשות: **אָמַר רַב, שׁוֹנֶה אָדָם לְתַלְמִידוֹ וְדַן עִמּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת** – יכול הרב בעודו עוסק בדיני נפשות ללמד לתלמידו צדדי זכות וצדדי חובה שיש בדבר, ולאחר מכן שניהם נמנים כשתי דעות לפסק הדין בין לזכות ובין לחובה, ודעת התלמיד היא כאחד מן הדיינים. מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי** שנינו בברייתא, כשדנים בדיני **הַמָּמְרוֹת וְהַמַּאֲמִינוֹת, הרי הָאָב וּבְנוֹ** וכן **הָרַב וְתַלְמִידוֹ מוֹנִין לָהֶן שְׁנַיִם** – הם נחשבים לשתי דעות כשמונין את הדיינים לידע מה דעת הרוב. שכיון שבדבר זה לכתחילה די בחבם אחד שיאמר מה הדין, ורק כשיש מחלוקת צריך למנות כדי לידע מה דעת הרוב, גם אלו יכולים להחשב כשתי דעות [בין כשדעתם שוה ובין שלא]. אבל בִּדְיֵנֵי **מָמוֹנוֹת** שצריך מתחילה בית דין של שלשה לדונו, **וְכֵן בִּדְיֵנֵי נְפָשׁוֹת** שצריך בית דין של עשרים ושלשה לדונו, **וְכֵן דִּינֵי מַכּוֹת וְקִיהוּשׁ הַחֹדֶשׁ וְעִיבּוּר שָׁנָה**, שבכל אלו צריך בהם בדווקא הכרעה של בית דין, הרי **הָאָב וּבְנוֹ** וכן **הָרַב וְתַלְמִידוֹ אֵין מוֹנִין לָהֶן** כשתי דעות **אֶלָּא כְּאֶחָד**. מבואר אם כן בברייתא שרב ותלמידו לא נמנים בדיני נפשות אלא כאחד, וקשה על רב שאמר שמונין אותם כשנים.

מתרצת הגמרא: **כִּי** [־אימתי] **קָאָמַר רַב** שהתלמיד דן עם רבו ונמנה בפני עצמו, רק בתלמידים **כְּגוֹן רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי, דְּלִגְמָרֵיהּ דְּרַב חָיוֹ צְרִיכֵי** – שהיו צריכים שרב ילמד אותם את הדינים וההלכות ששמע מרבותיו, **וְלָמְבָרֵיהּ דְּרַב לָא חָיוֹ צְרִיכֵי** – ליתן טעמים וסברות וכן לדמות ולהביא ראיות, היו יכולים מעצמם ולא היו צריכים לזה את רב. ולכך אלו נמנים בפני עצמם כשאר הדיינים, כיון שאומרים את דעתם מסברא שלהם ולא רק חוזרים על דברי רבם. ומה שהוצרכו לרב כדי ללמוד מפיו את הדינים אין בכך כל חסרון שהרי כל ישראל למדו את התורה מפי משה.

הגמרא מבארת במה משפט שור הנסקל שוה לדיני ממונות ובמה לדיני נפשות: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, עֲשָׂרָה דְּבָרִים** [־דינים] **יֵשׁ בֵּין חילוק בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת** והתבארו במשנה לעיל (לב.), **וְעל** אף ששנינו לעיל (ב.) שדין סקילת שור שוה לדיני נפשות, אין זה כולל כל עשרה דברים אלו, אלא **כּוּלָּן אֵין נוֹהֲגִין בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל** להיותו שוה בהם לדיני נפשות, **חוּץ מֵהדין** שצריך בית דין של **עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה** שבזה שור הנסקל שוה למיתת אדם וגם בו צריך בית דין של עשרים ושלשה. מבארת הגמרא: **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין שאין למדים לדמות שור הנסקל למיתת אדם לגבי שאר דינים, **אָמַר רַב אָחָא בַּר פָּפָּא, דְּאָמַר קְרָא** (שמות כג ו) **'לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיוֹנְךָ בְּרִיבוֹ'**, כלומר, אסור להטות לרעה על פי דיין אחד משפט [דיני נפשות] של אביון, ומדויק מהפסוק שרק את **מִשְׁפַּט אֶבְיוֹנְךָ אִי** [־אין] **אַתָּה מַטֶּה** להכריעו למיתה על פי רוב של דיין אחד, **אֲבָל אַתָּה מַטֶּה** על פי אחד **מִשְׁפַּט שׁוֹר הַנִּסְקָל**, שדי בכך שירבו הדיינים המחייבים על המזכים באחד, כדי לסקלו. ומזה למדים לכל שאר דינים שהתבארו במשנה (לעיל לב.) ששור הנסקל שוה בהם לדיני ממונות, חוץ מהדין שצריך בית דין של כ"ג דיינים.

שואלת הגמרא על רבי אבהו: וכי יש **עֲשָׂרָה** דברים בין דיני ממונות לדיני נפשות, **הָא** רק **תְּשַׁעָה** הָווּ, ומדוע אמר רבי אבהו שיש עשרה דברים. מקשה הגמרא על השאלה: מדוע שאלו שיש רק תשעה, **הָא עֲשָׂרָה** דברים **קָתָנֵי** – שנו במשנה (לעיל לב.) שיש בין דיני ממונות לנפשות. מבארת הגמרא את השאלה על רבי אבהו: שאלו שיש רק תשעה **מְשׁוּם** שסברו שהדין **דְּאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִין** לדון דיני נפשות **וְהדין** שבדיני נפשות צריך **עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה** דיינים, **חָדָא הִיא** – נחשב לדבר אחד, שהלא הדין שהכל כשרים לדון דיני ממונות מבואר להלן שבא לרבות ממזר שכשר לדיני ממונות ואינו כשר לדיני נפשות, ודבר זה כבר בלול בדין שצריך עשרים ושלשה דיינים שהוא ישיבת סנהדרין [קטנה], שהרי החסרון בממזר הוא משום שפסול מלשבת בסנהדרין. ולכך אין להחשיב את דין ממזר ודין עשרים ושלשה כשני דינים. ונמצא שבמשנה אין עשרה אלא רק תשעה.

מיישבת הגמרא את דברי רבי אבהו: אכן במשנתינו אין אלא תשעה, ומכל מקום אמר רבי אבהו שיש עשרה, **דְּהָא אִיכָּא אַחֲרִיתִי** – יש בברייתא עוד דין שיש בו חילוק בין ממונות לנפשות, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אֵין מוֹשִׁיבִין בַּסַּנְהֶדְרִין** דיין שהוא **זָקֵן** וְלֹא דיין שהוא **סָרִיס** ואינו יכול להוליד, **וְלֹא מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים**, שכל אלו כיון שאין להם צער גידול בנים [וזקן כבר שכח צער זה], אינם רחמנים כל כך ולא יהפכו מספיק בזכותו של הנידון. **רַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף, אַף** מי שידוע **כְּאַכְזָרִי** פסול גם אם יש לו צער גידול בנים. מסיימת הברייתא, **וְחִילּוּפֵיהֶן בַּמַּכִּית** – ואילו בדינו של מי שהסית אחרים לעבוד עבודה זרה הדין הוא להיפך שכל אלו כשרים לדון, **דְּרַחֲמָנָא אָמַר** (דברים יג ט) **'לֹא תַחְמוֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו'** וכיון שמבואר בתורה שאסור לרחם עליו, ודאי דיין שאין בו מדת רחמנות יהיה כשר לדונו. ונמצא שזהו הדבר העשירי שדיבר בו רבי אבהו, שמי שחסר לו במדת הרחמנות פסול מלישב בדיני נפשות וכשר בדיני ממונות.

שנינו במשנה: **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת** ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות. מבררת הגמרא מה חידשה המשנה בדין זה: **'הַכֹּל' לְאַתּוֹיֵי מַאי** – מה באה המשנה לכלול ולהוסיף בתיבת 'הכל'. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, לְאַתּוֹיֵי מַמְזֵר** – לרבות שממזר כשר לדיני ממונות. שואלת הגמרא: איך אפשר לפרש שזהו החידוש בדברי המשנה, **הָא תְּנִינָא חָדָא זִימְנָא** – הרי כבר שנינו דין זה במשנה בנדה (מט:), **'כָּל** דיין **הָרָאוּי לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת, רָאוּי לָדוּן** גם **דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְיֵשׁ** דיין **שֶׁרָאוּי לָדוּן** רק **דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֵין רָאוּי לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת'**. **וְהָווינַן בָּהּ** – והגמרא שם שואלת, **לְאַתּוֹיֵי מַאי** – איזה דיין באה המשנה לרבות שכשר לדיני ממונות ולא לנפשות. **וְאָמַר רַב יְהוּדָה** לבאר, שהמשנה שם באה **לְאַתּוֹיֵי מַמְזֵר** שכשר לדיני ממונות ולא לנפשות. ואם כן לדברי רבי יהודה מדוע היה צריך שתי משניות ללמדנו שממזר כשר לדון דיני ממונות. מיישבת הגמרא: **חָדָא** – משנה אחת באה **לְאַתּוֹיֵי גֵּר** שכשר לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות, **וַחֲדָא** – ומשנה אחת באה **לְאַתּוֹיֵי מַמְזֵר** שכשר לדיני ממונות ולא לנפשות. **וּצְרִיכָא** – צריכים את שתי המשניות שאחת תלמד על גר ואחת על ממזר, **דְּאִי אַשְׁמְעִינַן** רק את דין **גֵּר** שכשר לממונות ולא לנפשות, הייתי סבור שדווקא גר על אף שפסול הוא לכהונה, כיון **דְּרָאוּי** הוא **לָבֹא בַּקָּהָל** – להנשא לבת ישראל, הרי הוא כשר לדון דיני ממונות, **אֲבָל מַמְזֵר** שאסור להנשא אפילו לבת ישראל **אֵימָא לֹא** – הייתי אומר שפסול מלדון אף דיני ממונות. **וְאִי אַשְׁמְעִינַן** רק את הדין **שמַמְזֵר** כשר לממונות ולא לנפשות, הייתי סבור שדווקא ממזר כשר לדון דיני ממונות משום **דְּבָא מִטִּיפָּה כְּשֵׁרָה** – נולד מזרע ישראל כשר, **אֲבָל גֵּר דְּלֹא בָּא מִטִּיפָּה כְּשֵׁרָה** שהרי אמו היתה גויה, **אֵימָא לֹא** – הייתי אומר שפסול מלדון אף דיני ממונות. **לכך צְרִיכָא** – הוצרכו ללמדנו גם על ממזר וגם על גר שכשרים לדון דיני ממונות.

שנינו במשנה: הכל כשרים לדון דיני ממונות **וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת**, אלא רק מי שמיוחס שיכול להשיא את בתו לכהן. מבארת הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** הוצרכו מיוחס, משום **דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף, כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין צריכים להיות מְנוּקִּין בְּצֶדֶק** – מושלמים בכך שידונו דין צדק, **כָּךְ** גם **צריכים** להיות **מְנוּקִּין מִכָּל מוּם** – נקיים מכל פגם ביחוס. הגמרא מבארת מנין למדים זאת: **אָמַר אֲמֵימַר, מַאי קְרָא** – מאיזה פסוק זה נלמד, שנאמר **'בּוּלְּךָ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ'** (שיר השירים ד ז), והיינו שבפסוק כתוב בדרך משל את מה שאומר הקדוש ברוך הוא על הסנהדרין, שאין בהם מום, וסוברת הגמרא שהכוונה למום ביחוס, ומכאן למדים שמי שיש לו פגם ביחוס פסול מלהיות דיין בסנהדרין. דוחה הגמרא: **וְדִילְמָא** כוונת הפסוק **למוּם מַמָּשׁ** בגוף, אבל מום ביחוס אינו חסרון.

מביאה הגמרא פסוק אחר לכך: **אָמַר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא** (במדבר יא טז) **'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ'**. ותיבת **'עִמָּךְ'** נדרשת שצריך שהזקנים שמשה יאסוף לסנהדרין יהיו **בְּרוּמְיָן לָךְ** דהיינו שיהיו שלמים ביחוסם כמו משה. דוחה הגמרא: מה ההוכחה מפסוק זה לכל סנהדרין, **וְדִילְמָא** דווקא **הָתָם** הוצרכו **לכך מִשּׁוּם ששרתה שם הַשְּׁכִינָה**, כמו שמצינו שם שאמר ה' למשה אחרי שיאסוף את הזקנים **'וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם'** (במדבר יא יז), ולכך הוצרכו להיות מיוחסים כדי שיהו ראויים שתשרה עליהם השכינה, אבל אין ללמוד מכך שבכל סנהדרין צריך שהדיינים יהיו מיוחסים. מביאה הגמרא פסוק אחר לכך: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אָמַר קְרָא** (שמות יח כב), **'וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ'**. והיינו שהפסוק עוסק בעצת יתרו למשה שימנה עוד דיינים ולא ידון לבדו את כל ישראל, ובזה גם נאמר לשון **'אִתָּךְ'** ודורשים, **דְּרוּמְיָן לָךְ לֶיהֱוֵי** דהיינו מיוחסים כמותך. וכאן לא שייך לדחות שצריך כן רק משום שכינה, כיון שבזה לא היתה שכינה, ולכך אפשר ללמוד מכאן לכל סנהדרין שצריך שהדיינים יהיו דווקא מיוחסים, דהיינו כהנים לוים וישראלים המשיאים בנותיהם לכהונה.

משנה

המשנה מבארת את אופן ישיבת הסנהדרין הסופרים והתלמידים,

המשך בעמוד רג

ואת דין כתיבת הטענות של בעלי הדין: **סַנְהֶדְרִין** של שבעים ואחד
ושל עשרים ושלשה **הָיְתָה** יושבת **בְּצוּרַת** של **חֲצִי גֹּרֶן עֲגוֹלָה** –
חצי עיגול, **כְּדֵי שֶׁיִּהוּ** הדיינים **רוֹאִין זֶה אֶת זֶה**, ועל ידי כך יהיו
שומעים ומתווכחים זה עם זה כדי שתצא הוראה כהלכה.
המשנה מבארת את דין סופרי הבית דין: **וּשְׁנֵי סוֹפְרֵי** הַדַּיָּנִין **עוֹמְדִים**
לִפְנֵיהֶם – לפני הדיינים, **אֶחָד** עומד **מִימִין** הדיינים **וְאֶחָד מִשְּׂמֹאל**,
וּשְׁנֵיהֶם כּוֹתְבִין את **דִּבְרֵי** (הַמְחַיְּבִין **וְאֶת דִּבְרֵי** הַמְזַכִּין), כדי שאם
יטעה אחד מהם, יוכיחו ממה שכתב חבירו.
רַבִּי יְהוּדָה חולק **וְאוֹמֵר**, **שִׁשְּׁלֹשָׁה** סופרים היו, **אֶחָד** היה **כּוֹתֵב** את
דִּבְרֵי הַמְזַכִּין, **וְאֶחָד** היה **כּוֹתֵב** את **דִּבְרֵי** הַמְחַיְּבִין, **וְהַשְּׁלִישִׁי** היה
כּוֹתֵב את **דִּבְרֵי** הַמְזַכִּין **וְגַם** את **דִּבְרֵי** הַמְחַיְּבִין, שאם יכתבו שנים
את דברי כולם, יש חשש שמתוך הטורח יטעו, אך כשהם שלשה
לא יטעו ויקצרו, ואף אם יטעה אחד מהם, יוכיח כתב השלישי.